

MEZNÍ EFEKTIVNÍ DAŇOVÉ SAZBY ZAMĚŠTNANCŮ NA ČESKÉM A SLOVENSKÉM PRACOVNÍM TRHU V OBDOBÍ TRANSFORMACE

Jan PAVEL, Leoš VÍTEK, Vysoká škola ekonomická a Ministerstvo financí České republiky, Praha

---

1. Úvod

Jedním z hlavních problémů, které v současné době sužují ekonomiky zemí Evropské unie (Českou republiku nevyjímaje), je značná neefektivnost trhu práce, která se projevuje vysokou mírou nezaměstnanosti a dlouhodobostí vyloučení z pracovního trhu. Tento fakt má výrazný dopad na tempo růstu hrubého domácího produktu (HDP), a to jak reálného tak potenciálního. Důvody pro neefektivní fungování trhu práce lze nalézt na obou stranách trhu (viz Carone, Salomäki, 2002). Na poptávkové straně je zdůrazňován zejména význam vysokého zdanění práce, což má vliv na vysoké náklady a vede k její substituci kapitálem, případně k úniku směrem k netradičním formám pracovních vztahů, např. nahrazením zaměstnaneckého poměru samostatnou výdělečnou činností, což je pro ČR typické. Na straně nabídky jsou zdůrazňovány především nedostatečné pobídky ke vstupu na trh práce a příliš vysoká právní ochrana zaměstnanců, snižující flexibilitu trhu práce – viz EK (2004).

Situace na trhu práce je v současné době v ČR charakterizována dlouhodobou stagnací míry registrované nezaměstnanosti kolem 10 %¹⁾ a její malou citlivostí na růst HDP, nepřevyšující 3 %. Její charakter je převážně strukturální, přičemž příčiny nízké flexibility lze identifikovat na obou stranách trhu práce. Mezi klíčové strukturální problémy patří nízká regionální a profesní mobilita zaměstnanců, nižší ad-resnost systému sociálních dávek, vysoké daňové zatížení práce a neexistence plošného systému celoživotního vzdělávání. Strukturální charakter nezaměstnanosti se projevuje také ve vysokém podílu dlouhodobě nezaměstnaných.²⁾

Jednou z možných příčin vysoké a dlouhodobě neklesající míry nezaměstnanosti v ČR jsou nedostatečné stimuly na nabídkové straně trhu práce plynoucí z interakce daňového a dávkového systému. Tato tematika se v posledních letech dočkala zvýšeného zájmu, přičemž lze pozorovat dvě větve výzkumu. První se zaměřuje na studování makroekonomických souvislostí mezi daňovým zatížením práce a ekonomickým růstem, jejím představitelem je např. Prescott (2004). Druhá větev více akcentuje mikroekonomické souvislosti. Zatímco dříve se prováděné studie sledující mikroekonomický přístup soustředily zejména na výpočet ukazate-

---

*) Děkujeme za cenné připomínky a podporu D. Vaškové a V. Grammetbauerovi z MF ČR. Veškeré chyby či opomenutí jsou naše vlastní.

**) Výzkum byl podpořen Grantovou agenturou ČR v rámci řešení projektů č. 402/03/1310 a 402/02/P124. Názory zde obsažené nevyjadřují oficiální stanoviska institucí, v nichž autoři působí.

1) Míra registrované nezaměstnanosti dosáhla v prosinci 2004 hodnoty 9,5 % při použití „nové“ metodiky vykazování, kterou MPSV zavedlo v červenci 2004. Podle „staré“ metodiky registrované nezaměstnanosti by byla její hodnota v prosinci 2004 10,3 %.

2) Dlouhodobá složka nezaměstnanosti se v posledních letech pohybuje kolem 50 %.

lů, které se vztahovaly na jakéhosi průměrného jedince, např. Carey, Tchilinguirian (2000), v současné době lze zřetelně sledovat posun k více individualizovanému přístupu, který se snaží navázat používané ukazatele na strukturu společnosti a identifikovat, na jakou skupinu obyvatel se vztahují – viz Immervoll (2002).

Od poloviny 90. let tak lze sledovat v zahraniční odborné literatuře zřetelný trend směrem k mikroanalytické a desagregované analýze dopadů veřejných financí (zejména daňového systému v interakci se systémem sociální ochrany) na nabídkovou stranu trhu práce viz Nemeč (2003). Je to reakce na obecně přijímaný názor, že neflexibilita na evropských trzích práce je výsledkem příliš „měkkého“ a příliš štědrého systému sociálních dávek, který zejména nízkopříjmové skupiny (resp. skupiny s nízkou kvalifikační úrovní) nemotivuje k hledání práce, nebo• je výhodnější z hlediska příjmu zůstat v závislosti na sociálních transferech. Prvním uceleným pokusem o provedení mezinárodního srovnání v této oblasti je každoroční publikace OECD „Taxing Wages“, která shrnuje základní parametry daňového systému a systému sociálních dávek v jednotlivých zemích a obsahuje výpočty efektivní míry zdanění práce. Výhodou přístupu OECD je jednotná metodologie prováděných analýz umožňující mezinárodní srovnání, nevýhodou pak nezohlednění specifík jednotlivých zemí a nezahrnutí nenárodních dávek závislých i na jiných ukazatelích, než je disponibilní příjem.

Dalším významným posunem v této oblasti byl syntetizující materiál OECD „Making Work Pay“ (1996), který se zabýval vlivem interakce daňového systému a systému sociálních dávek na míru nezaměstnanosti a zaměstnanosti ve vybraných zemích OECD. V této studii byl v komplexní podobě představen koncept mezních efektivních daňových sazeb jako klíčových ukazatelů pro hodnocení dopadů daňových systémů a sociálních dávek na nabídkovou stranu trhu práce. Důraz byl kladen na identifikaci hrozby vzniku tzv. pastí, a to pastí chudoby (někdy též nazývané pastí nízkých mezd), nezaměstnanosti a neaktivity.

2. Měření daňového zatížení práce

Teoreticky nelze přesně ex ante stanovit, zda zdanění bude odrazovat či stimulat k práci. Podle názoru Kubátové a Vítky (1997) záleží na vzájemné poloze mezní a průměrné daňové sazby. Vzhledem k vlivu daní na nabídku práce a intenzivnímu odbornému i politickému zájmu o tuto problematiku jsou konstruovány různé ukazatele k měření daňového zatížení práce.³⁾ K nejznámějším z nich patří tyto:

A) Podíl výnosů daní uvalených na příjmy z práce k celkovým daňovým příjmům nebo k hrubému domácímu produktu. Pro celkový pohled lze zahrnout i výnosy z pojistného na sociální pojištění.⁴⁾

Lze konstatovat, že podíl výnosu osobních důchodových daní a pojistného na HDP v ČR v podstatě odpovídá průměru zemí OECD resp. EU15. Ve srovnání s ostatními zeměmi EU10 (Slovensko, Maďarsko, Polsko) sice podíl zdanění práce není zásadně vyšší, ale na rozdíl od uvedených zemí neklesá, což dlouhodobě může v české ekonomice omezovat zaměstnanost.

---

3) Nezabýváme se zde alternativními pohledy na vliv daní na chování jednotlivců – viz např. Marek, Radová (2002).

4) Pro účely OECD je zahrnuto dle OECD (2003b) i pojistné placené vládním sektorem, dle metodiky GFS IMF jsou celkové daňové příjmy o pojistné placené vládou za vládní zaměstnance očištěny. Pojem pojistné sociálního pojištění používáme pro souhrn všech pojistných – pojistného na veřejné zdravotní pojištění, důchodové pojištění, nemocenské pojištění i příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Tabulka 1

Struktura zdanění osobních příjmů* ve vyspělých státech a posttranzitivních ekonomikách v letech 1995 a 2001 (v % HDP)

	Daňové příjmy celkem		Zdanění osobních důchodů (1100)		Pojistné na soc. pojištění placené zaměstnanci (2100)		Pojistné na soc. pojištění placené zaměstnavateli (2200)		Celkem 1100 + 2100 + 2200	
	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2001
Průměr OECD	36,0	36,9	10,0	10,0	3,0	3,0	5,7	5,8	18,7	18,8
Průměr EU15	40,1	41,0	10,8	10,8	4,0	3,7	6,5	6,6	21,3	21,1
ČR	40,1	38,4	5,0	4,8	3,9	3,9	10,6	11,1	19,5	19,8
Maďarsko	42,4	39,0	6,8	7,6	2,4	2,2	12,2	9,2	21,4	19,0
Polsko	39,6	33,6	9,1	7,9	-	-	12,1	10,2	21,2	18,1
Slovensko**	34,4	32,3	4,3	3,5	2,7	2,8	8,5	8,5	15,5	14,8

* Výnosy ve skupině 1100 zahrnují i zdanění jiných než osobních příjmů z práce, např. podnikání, příjmy z kapitálu apod.

** Všechny údaje dostupné od roku 1999.

Zdroj: OECD (2003b).

B) Implicitní sazba daně z práce (implicit tax rate on labour - ITR_L), která měří podíl výnosu osobní důchodové daně ze závislé činnosti, daní z mezd a povinného pojistného (celkové zdanění práce) na celkovém objemu náhrad/příjmů zaměstnanců v ekonomice. Podle EU (2004a) jde o ex post zjišťovaný ukazatel zdanění vyjadřující dopad daní na ekonomické aktivity dle jejich funkcí (práce, kapitál, spotřeba). Výnosy daní z práce zahrnují jednak příjmy ze zaměstnání, tak ostatní příjmy z práce. Celkové příjmy z práce jsou tedy v klasifikaci ESA 95 vyjádřeny takto:

$$ITR_L = \frac{(D51A + D51C1) + D29C + D61111 + D61121 + D51A + D51C1 + D61131}{D1 + D29C}, \quad (1)$$

kde $D51A+D51C1$ = výnos daní z příjmů jednotlivců a domácností získaných z práce, $D29C$ = výnos daně z objemu mezd, $D61111$ = výnos povinného pojistného placeného zaměstnavateli na běžné sociální pojištění, $D61121$ = povinné pojistné placené zaměstnanci na sociální pojištění a ostatní příjmy (nezaměstnanecké), $D51A+D51C1$ = výnos daní z příjmů jednotlivců a domácností ze sociálních transferů a penzí (včetně kapitálových zisků), $D61131$ = povinné pojistné placené podnikajícími osobami (OSVČ) a osobami, které nejsou zaměstnané (zdaňované příjmy ze sociálních transferů a penzí), $D1$ = kompenzace zaměstnancům⁵⁾ a $D29C$ = mzdy a daně z objemu mezd.

Pro země EU10 nejsou zatím výsledky tohoto ukazatele publikovány. Pro země EU15 jsou hodnoty uvedeny v následující tabulce:

5) Tato položka zahrnuje peněžní a nepeněžní plnění placená zaměstnavateli zaměstnancům za vykonanou práci – jde o hrubé mzdy i o sociální příspěvky zaměstnavatelů a srážkovou daň z mezd. Zároveň je zahrnuto i pojistné placené zaměstnavateli na soukromé penzijní pojištění zaměstnanců.

Tabulka 2

Implicitní daňové sazby z pracovních příjmů v zemích EU15 v letech 1995 a 2002

	1995	2002	Rozdíl
Belgie	44,1	43,5	-0,7
Dánsko	40,7	39,9	-0,8
Německo	39,5	39,9	0,4
Řecko	34,1	37,8	3,7
Španělsko	28,9	30,0	1,1
Francie	42,2	41,8	-0,3
Irsko	29,8	25,9	-3,9
Itálie	37,8	41,1	3,3
Lucembursko	29,5	28,0	-1,5
Nizozemí	35,1	31,9	-3,1
Rakousko	38,7	39,2	0,5
Portugalsko*	31,0	33,7	2,7
Finsko	43,9	43,9	0,0
Švédsko*	48,4	46,6	-1,7
Velká Británie	25,7	24,6	-1,1
Průměr EU15	37,3	36,3	-0,9

* rok 2001.

Zdroj: EK (2004a).

Jak uvádí EK (2004a) a nasvědčují tomu i zkušenosti Ministerstva financí ČR při přípravě podkladů pro výpočet tohoto ukazatele za Českou republiku, základním metodickým problémem je syntetická konstrukce osobních důchodových daní, kdy jsou jednou daní zdaňovány různé druhy příjmů resp. činností (závislá činnost, podnikání, příjmy z kapitálu). Vládní statistiky a databáze daňových správ neumožňují přesně změřit daňové výnosy plynoucí z jednotlivých druhů příjmů, a proto jsou používány odhady rozdělení inkasa osobní důchodové daně - nejčastěji se celkové inkaso daně rozděluje dle podílů jednotlivých druhů čistých zdanitelných příjmů na celkovém základu daně (9 států z 15), nebo se použijí detailnější odhady založené např. na znalosti/odhadu průměrné sazby daně pro jednotlivé druhy příjmů - EK (2004a). Výslednou hodnotu ukazatele pak lze interpretovat jako průměrné efektivní daňové břemeno dopadající v celé ekonomice na pracovní příjmy.

C) Průměrná sazba daně uvalovaná na pracovní příjmy (average tax rate on labour - ATR_L), což je strukturální ukazatel vyjadřující podíl osobního důchodového zdanění na celkových příjmech nebo nákladech práce. V ČR resp. EU je měřen jako inkaso daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti a pojistného na sociální pojištění zaměstnanců i zaměstnavatelů k celkovým nákladům práce. Alternativně lze tento ukazatel zúžit buď jen na daň z příjmů fyzických osob případně i pojistné na sociální pojištění placené zaměstnanci, ale vliv výše uvedených studií EK i OECD v podstatě standardizoval tento ukazatel v jeho nejširší verzi, kterou lze psát:

$$ATR_L = \frac{IT}{LC} \frac{SSC_{EE} + SSC_{ER}}{LC}, \quad (2)$$

kde IT = celkové inkaso daně z příjmů fyzických osob pro domácnost/poplatníka, SSC_{EE} = pojistné na sociální pojištění placené zaměstnancem, SSC_{ER} = pojistné na sociální pojištění placené zaměstnavatelem, LC = celkové náklady práce.

Studie OECD (2003a) i strukturální indikátor uvedený v EU (2003) akcentují význam tohoto ukazatele pro nízkopříjmové domácnosti, které jsou obvykle vymezeny jako domácnosti s hrubými příjmy ve výši 67 % průměrných příjmů, resp. celko-

vých nákladů práce zaměstnance v průmyslu a službách, tedy bez pracovníků v zemědělství a lesnictví, bez odvětví A, B v klasifikaci ČSÚ (average productive worker - *APW*). To umožňuje provést mezinárodní srovnání relativního zatížení hrubých příjmů nízkopříjmových domácností. Zdaňovací jednotky jsou typizovány na domácnosti jednočlenné, vícečlenné s dětmi nebo bez dětí. Pro OECD (2003a) je typická domácnost s dvěma dětmi. Následující tabulka ukazuje průměrnou sazbu daně jako procento nákladů práce u nízkopříjmových domácností.

Tabulka 3

Celkové daně z hrubých příjmů plus sociální příspěvky zaměstnanců i zaměstnavatelů jako procento nákladů práce u nízkopříjmových pracovníků

	1996	1999	2002	Rozdíl 2002 – 1996
EU 15	40,6	39,1	37,8	-2,8
Eurozóna	43,4	41,6	40,3	-3,1
Přístupující země (EU10)	42,5	42,2	41,1	-1,4
Česká republika	41,4	41,4	41,8	0,4

Zdroj: ČSÚ (2004).

D) Průměrná efektivní sazba daně z pracovních příjmů (average effective tax rate on labour - $AETR_L$), která je ukazatelem čisté pozice jednotlivce nebo domácnosti po zahrnutí hrubého pracovního příjmu, osobních důchodových daní i dávek, které jsou odvedeny či získány z veřejného sektoru. Ukazatel lze vyjádřit jako:

$$AETR_L = 1 - \frac{IT + SSC_{EE} + SB}{GEI}, \quad (3)$$

kde IT = celkový objem daně z příjmů fyzických osob pro domácnost/poplatníka, SSC_{EE} = pojistné na sociální pojištění placené zaměstnancem, SB = součet sociálních dávek obdržených domácností a GEI = hrubá mzda.

Na rozdíl od průměrné sazby daně uvalované na pracovní příjmy (ATR_L) jde o komplexnější indikátor, který zohledňuje interakce daňového a dávkového systému a ukazuje spíše z makroekonomického pohledu, jak na jednotlivé typy domácností (rozdělených dle jejich výše příjmů či celkových nákladů práce) dopadá osobní zdanění (včetně pojistného) a sociální dávky.

Pro analýzu (de)stimulačních účinků daňového a dávkového systému na nabídku práce je ale vhodnější další ukazatel – mezní efektivní daňová sazba zaměstnance ($METR(EP)$), o kterou opíráme analýzu předloženou v tomto článku a její metodologii a výsledky pro Českou republiku uvádíme v třetí části. Obecně lze uvést, že koncept efektivních daňových sazeb je dále rozvíjen OECD ve spolupráci s EK, kdy se do analýzy zapojují postupně další faktory, jako například institut minimální mzdy, a jednotlivé ukazatele jsou kalkulovány zvlášť pro vybrané typy rodin, OECD - EK (2003). Tento zřetelný posun k mikroekonomickému pohledu a postupné opouštění konceptu průměrného jedince je zřetelný i v řadě dalších prací zaměřených na dopady interakce daňového systému se systémem sociální ochrany na trh práce viz Immervoll et al. (2000) a Carone, Salomäki (2002). Určitým nedostatkem uvedených prací zůstává, že není zkoumáno rozdělení jednotlivých typů domácností ve společnosti, a není tedy jasné, kolik procent jedinců je případně vysokými hodnotami mezních efektivních daňových sazeb postihnuto. Určitý posun lze však i v této oblasti sledovat a to v publikaci EK (2003), kde je upozorněno na rozdělení jednotlivých typů domácností ve společnosti. Nedořešenou otázkou navíc zůstává, pro jakou jednotku (jednotlivec versus domácnost) mají

být jednotlivé ukazatele počítány a jaká veličina má být používána pro měření hrubého příjmu. V současnosti převládá přístup individuální a jako ukazatel hrubého příjmu jsou brány části průměrné mzdy pracovníka v průmyslu a službách, což však při dnešním rozdělení národního hospodářství z hlediska sektorů představuje značný anachronismus. Všechny uvedené studie navíc postrádají pokus o provedení kvantitativní analýzy vlivu hodnot používaných ukazatelů na makroekonomické veličiny, jako je míra nezaměstnanosti a zaměstnanosti, jakož i jejich dílčí hodnoty (např. nezaměstnanost žen apod.).

Koncept efektivního zdanění se postupně dostává do povědomí odborné veřejnosti a začíná se využívat i při hodnocení hospodářských politik vyspělých zemí prováděných jak EU tak OECD.⁶⁾ V prvním případě se hodnoty mezních efektivních daňových sazeb pro vybrané typy jedinců již dostaly i do sady tzv. strukturálních indikátorů, což je soubor ukazatelů vytvořených pro potřeby hodnocení členských zemí EU.

Česká republika patří mezi země, u kterých je neefektivní a nepružný trh práce uváděn jako jeden z hlavních ekonomických problémů viz např. EK (2003a) a OECD (2004). Uváděnou příčinou je zejména vysoké zdanění práce a demotivující systém sociálních dávek. Systematický přístup k této problematice vycházející z podobného analytického aparátu jako výše zmíněné zahraniční studie lze nalézt zejména u Sirovátky (2003). Ukazatele vyjadřující interakci daňového systému se systémem sociálních dávek jsou zde však používány spíše jako aparát doplňující a vysvětlující některá fakta zjištěná během empirického výzkumu. Redistribučními dopady daňového a dávkového systému se dále zabývá Schneider, Jelínek (2001), jádrem analýzy však i zde není metodika mezních efektivních daňových sazeb. Nástin konceptu mezních efektivních daňových sazeb, metodiky jejich výpočtu a interpretaci na příkladu České republiky je proveden u Pavla (2003). Jedná se však pouze o vstup do dané problematiky bez napojení na strukturu domácností v ČR. Další analýza je pak provedena ve studii Pavel, Vítek (2004), ze které vychází předložený článek. Systematický přístup k mezním efektivním daňovým sazbám byl proveden také ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, kde se Jahoda (2004) zabývá nejen výpočty hodnot pro jednotlivé typy domácností, ale částečně je napojuje i na strukturu domácností, přičemž vychází z výsledků statistického šetření Mikrocensus 2002.

3. Koncept a měření demotivací

Pro problematiku trhu práce a zejména její nabídkovou stranu je důležité studium vlivu interakce daňového a dávkového systému na rozhodování jednotlivce. Jeho rozhodování je založeno na porovnávání nárůstu/poklesu čistého příjmu při zvýšení či snížení nabídky práce. Jedince zajímá, o kolik se zvýší jeho čistý příjem, pokud bude víc pracovat nebo přejde na lépe placenou práci. Za zvyšování svého příjmu však zaměstnanec (patřící do nízkopříjmové skupiny) neplatí pouze zvýšením odvodů daní a příspěvků na sociální a zdravotní pojištění, ale také snížením sociálních dávek, jejichž výše je odvozována od velikosti příjmu. Efekt zvyšování daní a snižování sociálních dávek se projeví ve vysokém mezním efektivním zdanění. V některých případech, při nedostatečném sladění systému sociálních dávek a daní, může hodnota mezních efektivních daňových sazeb překročit i 100 %. Vysoké mezní efektivní daňové sazby tedy odrazují od zvyšování pracovního úsilí, a tudíž omezují flexibilitu na trhu práce.

---

6) Aplikaci zcela odlišného přístupu k měření efektivního zdanění v podmínkách ČR viz např. Kubíček, Vančurová (2004).

Pokud nastává situace, kdy mezní efektivní daňová sazba přesahuje 100 % nebo se této hranici blíží, hovoří se o tzv. pasti chudoby (poverty trap). Jedná se o situaci, kdy nárůst hrubých pracovních příjmů z důvodu zvýšené pracovní činnosti či přechodu na lépe placenou práci, nepovede ke zvýšení čistých příjmů nebo toto zvýšení bude nepatrné. V odborné literatuře viz Haveman (1996) je však za demotivující považována i hodnota *METR (EP)* převyšující 50 % a za optimální se považuje, pokud se její hodnoty pohybují maximálně v intervalu 30 – 50 %.

Identifikovat riziko pasti chudoby umožňuje výpočet mezní efektivní daňové sazby pro zaměstnané osoby (marginal effective tax rate for employed persons – *METR (EP)*), která udává, o kolik se zvýší zaplacené daně a sníží sociální dávky, pokud se hrubý pracovní příjem zvýší o jednotku. Daný ukazatel je definován jako jedna mínus poměr změny čistého příjmu ke změně hrubého příjmu:

$$METR(EP) = 1 - \frac{NEI}{GEI}, \quad (4)$$

kde *NEI* je změna čistého příjmu a *GEI* je změna hrubého příjmu.

Změna čistého příjmu je definována jako funkce změny hrubého příjmu, mezní daňové sazby včetně příspěvku na sociální a zdravotní pojištění placeného zaměstnancem a sazby snižující hodnotu sociálních dávek. Míra redukce sociálních dávek dosahuje 100 % v případě, že jsou tyto dávky redukovány o stejnou částku, o kterou narostl pracovní příjem po zdanění. Tato situace je typická pro systémy, kde jsou sociální dávky konstruovány jako rozdíl mezi příjmem po zdanění a životním minimem. V následujících výpočtech budeme pracovat s těmito složkami příjmů a odvodů jednotlivce (vychází ze situace v České republice):

- hrubý příjem z práce (hrubá mzda),
- daň z příjmů fyzických osob (konstruována jako klouzavě progresivní s několika nezdanitelnými částkami, ve výpočtech je pracováno se základní nezdanitelnou částkou, nezdanitelnou částkou na manžela a na děti),
- příspěvky na sociální a zdravotní pojištění (placené zaměstnancem ve výši 12,5 % hrubé mzdy),
- přídavky na děti (testovaná sociální dávka vyplácená v paušálních částkách),
- sociální příplatek (testovaná sociální dávka vázaná na péči alespoň o jedno nezaopatřené dítě; při zvyšování příjmu se její velikost lineárně snižuje),
- příspěvek na bydlení (testovaná sociální dávka, při zvyšování příjmu se její velikost lineárně snižuje),
- dávky z titulu sociální potřeby (určené pro občany, jejichž příjem nedosahuje úrovně životního minima).

Výpočet *METR (EP)* může být rozložen na součet mezních sazeb jednotlivých příjmových nebo odvodových komponent:

$$METR(EP) = 1 - \frac{IT + SSC_{EE} + HB + FB + SB + SA}{GEI}, \quad (5)$$

kde *IT* = daň z příjmů fyzických osob, *SSC_{EE}* = příspěvky na sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnancem, *HB* = příspěvek na bydlení, *FB* = přídavky na děti, *SB* = sociální příplatek, *SA* = dávky z titulu sociální potřeby, *GEI* = hrubá mzda.

Vliv jednotlivých komponent na velikost *METR (EP)* lze dále rozepsat (příklad pro příspěvek na bydlení):

$$\frac{HB}{GEI} = \frac{HB}{HB} \cdot \frac{HB}{GEI} \cdot \frac{GEI}{GEI} \quad (6)$$

kde přínos každé složky k *METR (EP)* je výsledkem nejen její procentuální změny, ale také jejího významu měřeného poměrem k hrubé mzdě.

Výsledná hodnota *METR (EP)* udává, kolik procent efektivně odvede daňový poplatník (tedy kolik odvede na daních a o kolik se mu sníží příjem ze sociálních dávek), pokud se jeho hrubý příjem zvýší o jednotku (v empirické části je počítáno se změnou v hrubém příjmu o 1 % průměrné mzdy). V případě, že hodnota *METR (EP)* přesáhne 1, znamená to, že se zvýšení hrubého příjmu promítne ve snížení čistého příjmu. V takovém případě by bylo iracionální zvyšovat nabídku práce a poplatník se dostane do pasti chudoby.

Využití a rozvoj analytického aparátu mezních efektivních daňových sazeb otevírá možnost podstatně hlubšího studia problematiky vysoké rigidity nabídkové strany trhu práce. Tento problém je rok od roku aktuálnější, neboť dosavadní recepty na snižování nezaměstnanosti jak ve „starých“ tak i „nových“ zemích EU se ukazují jako neúčinné. Při aplikaci tohoto aparátu však narážíme na několik problémů, které je nutné v budoucím výzkumu vyřešit. Především je to otázka volby vhodné testovací jednotky. Jak již bylo uvedeno, současný systém spočívající na testování jedince je nedostatečný v případě, že je aplikován institut společného zdanění manželů. Jako vhodnější jednotka se tak do budoucna jeví domácnost. Dalším problémem je otázka rozdělení hodnot mezních efektivních daňových sazeb mezi jednotlivé typy domácností. To lze řešit pomocí analýzy jejich příjmové strany. V minulosti bylo zpracování této problematiky v tranzitivních ekonomikách ztíženo nedostatečnou datovou základnou. V případě České republiky se nyní situace podstatně zlepšuje a Český statistický úřad již připravuje implementaci výběrového šetření EU-SILC, které je zaměřeno také tímto směrem. Tento fakt, spolu se stále podrobnějšími statistikami o charakteru nezaměstnaných a jejich příjmovému potenciálu, umožní provést ekonomické testování míry závislosti mezi hodnotami mezních efektivních daňových sazeb a mírou nezaměstnanosti.

Lze tedy očekávat, že aparát mezních efektivních daňových sazeb umožní po jeho zdokonalení ve formě napojení na konkrétní strukturu domácností a změny testované jednotky provádět kvalitní ex ante evaluace případných změn v oblasti dávkové a daňové legislativy, což se může projevit ve změnách daňové a sociální politiky a následně ve zpružnění nabídkové strany trhu práce s pozitivním dopadem na míru nezaměstnanosti a sociální začleňování.

4. Současný stav v ČR

Jak již bylo uvedeno, flexibilita trhu práce je v České republice v porovnání se zeměmi EU nízká a jedním z důvodů může být i špatné sladění systému daní a sociálních dávek. Výpočtem *METR (EP)* můžeme tuto hypotézu potvrdit nebo vyvrátit. Navíc díky již provedeným výpočtům za ostatní země viz OECD-EK (2003) máme možnost výsledky porovnat se situací v zahraničí.

Výpočet je prováděn na hrubém příjmu v intervalu 0 až 200 % průměrné mzdy v ČR v roce 2002. V úvahu jsou brány následující typy domácností (definováno podle studie OECD-EK (2003), aby byla umožněna mezinárodní komparace):

- a) jedna osoba bez dětí;
- b) jedna osoba ve věku 40 let se dvěma dětmi (4 a 6 let);
- c) manželský pár ve věku 40 let (jeden manžel zaměstnan, druhý nepracuje);
- d) stejně jako v případě 3, avšak se dvěma dětmi (4 a 6 let);
- e) manželský pár ve věku 40 let (jeden manžel s příjmem 67 % průměrné mzdy, druhý zaměstnan);
- f) stejně jako v případě e, avšak se dvěma dětmi (4 a 6 let).

Graf 1 zachycuje hodnoty *METR (EP)* v České republice pro osaměle žijícího občana bez dětí. Vývoj *METR (EP)* můžeme rozdělit do několika intervalů:

- při velikosti hrubé mzdy v intervalu 0 až 24 % průměrné mzdy dosahuje *METR (EP)* hodnoty 100 %. Důvodem je existence příspěvku z titulu sociální potřeby, který dorovnává rozdíl mezi čistým příjmem z práce a ostatních sociálních dávek do výše životního minima. Jakékoliv zvýšení příjmů z práce je plně eliminováno snížením příjmu z titulu sociální potřeby,

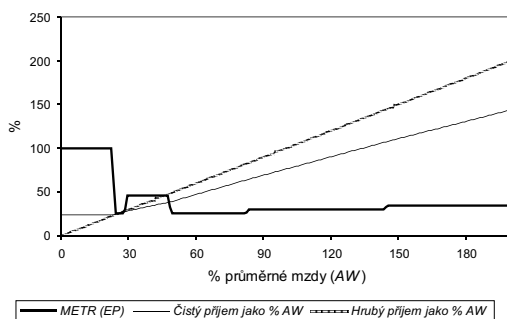
- v intervalu hrubého příjmu 25 až 30 % průměrné mzdy se *METR (EP)* pohybuje kolem hodnoty 25 % a je složen z příspěvku daní a příspěvků na sociální a zdravotní pojištění,

- při překročení velikosti hrubého příjmu 31 % průměrné mzdy se hodnota *METR (EP)* prudce zvyšuje na 46 %, nebo při zvyšování příjmu dochází k lineárnímu snižování příspěvku na bydlení,

- po překročení hranice 52 % průměrné mzdy *METR (EP)* klesá na 26 %, protože poplatník ztrácí nárok na příspěvek na bydlení.

Graf 1

Hodnoty *METR (EP)* pro osaměle žijícího člověka v ČR, jeho čistý a hrubý příjem

Pramen: Vlastní výpočty.

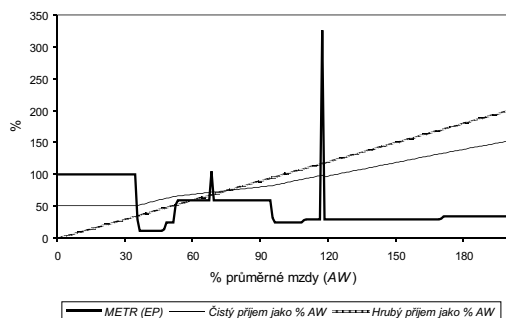
Obdobnou analýzu a rozčlenění hodnot *METR (EP)* do několika intervalů můžeme provést i v případě rodiny tvořené jedním rodičem a dvěma dětmi (4 a 6 let). Výsledek je zachycen na Grafu 2. Interval, na kterém dosahuje *METR (EP)* hodnoty 100 %, se prodlužuje až na hranici 37 % průměrné mzdy v důsledku zvýšení životního minima rodiny o položky dětí. Od 60 do 105 % průměrné mzdy je sazba *METR (EP)* vysoká, převyšuje hodnotu 60 %. To je způsobeno interakcí zvyšujících se daní a příspěvků na sociální a zdravotní pojištění a snižujících se testovaných sociálních dávek (příspěvku na bydlení a sociálního příplatku). Velmi distorzní je konstrukce přídavků na děti. Jejím důsledkem jsou prudké výkyvy v hodnotě *METR (EP)*, kdy při hrubém příjmu ve výši 76 % průměrné mzdy dosahuje hodnoty 108 % a při 131 % průměrné mzdy dokonce 359 %.⁷⁾ Existující konstrukce dětských

7) Hodnoty by byly ještě vyšší, pokud bychom *METR (EP)* počítali při zvýšení hrubé mzdy o jednu korunu a ne o jedno procento průměrné mzdy. Při prvním snížení přídavků na děti (při překročení hranice 1,1 násobku životního minima) dochází ke snížení čistého příjmu o 141 Kč, tj. *METR (EP)* = 14 100 % a v druhém případě (při překročení 1,8 násobku životního minima), dochází ke snížení čistého příjmu o 501 Kč, tj. *METR (EP)* = 50 100 %.

přídavků dává kombinaci daňového systému a systému sociálních dávek charakter stupňovité progresy.

Graf 2

Hodnoty *METR (EP)* pro jednoho rodiče se dvěma dětmi (4 a 6 let) v ČR, jeho čistý a hrubý příjem

Pramen: Vlastní výpočty.

Výsledky pro jednotlivé typy domácností pro hrubou mzdu ve výši 33, 50, 67, 100 a 150 % průměrné mzdy jsou shrnuty v Tabulce 4. Hodnoty *METR (EP)* dosahují při nízkých příjmech 100 % a ukazují na existenci pasti chudoby. Ochranu před ní by měl zajišťovat institut minimální mzdy, který by měl zajistit, aby se zaměstnaný člověk v těchto pásmech nepohyboval. V roce 2002 činila minimální mzda 5 700 Kč a představovala 36 % průměrné mzdy. Hodnoty *METR (EP)* v úrovni 33 % průměrné mzdy se tak vztahují k práci na částečný úvazek.

Tabulka 4

Výsledky *METR (EP)* pro ČR v roce 2002

Typ domácnosti	Hrubý příjem jako % průměrné mzdy				
	33,0	50,0	67,0	100,0	150,0
Jedna osoba bez dětí	45,8	45,8	25,6	30,0	30,0
Jedna osoba, dvě děti (4 a 6 let)	100,0	25,6	59,8	61,7	30,0
Manželé, jeden nepracuje	100,0	25,6	41,1	30,0	30,0
Manželé, jeden nepracuje, dvě děti (4 a 6 let)	100,0	100,0	25,6	52,7	30,0
Manželé, jeden má příjem ve výši 67 % průměrné mzdy	25,6	25,6	25,6	30,0	30,0
Manželé, jeden má příjem ve výši 67 % průměrné mzdy, dvě děti (4 a 6 let)	44,3	52,7	25,6	25,6	30,0

Zdroj: Vlastní výpočty.

Z komparace hodnot *METR (EP)* v České republice s vybranými státy OECD (z vyspělých zemí s Německem, Francií, Velkou Británií a Španělskem a z tranzitivních ekonomik Polska a Maďarska) provedené v Tabulce 5 vyplývá, že hodnoty *METR (EP)* jsou v České republice vysoké zejména u rodin s dětmi. Důvodem je konstrukce sociálních dávek a vysoké hodnoty životního minima. Naopak u nadprůměrných hrubých příjmů jsou hodnoty *METR (EP)* v České republice nižší než v zahraničí, zejména v Německu.

Tabulka 5

Porovnání hodnot *METR (EP)* mezi ČR a několika státy OECD v roce 2002**Jedna osoba bez dětí**

Země	Hrubý příjem jako % průměrné mzdy				
	33,0	50,0	67,0	100,0	150,0
Česká republika	45,8	45,8	25,6	30,0	30,0
Německo	100,0	70,3	51,1	57,6	59,5
Francie	90,2	26,6	55,2	33,6	36,1
Velká Británie	72,6	42,6	32,0	32,0	32,0
Španělsko	6,4	23,2	33,1	28,8	32,9
Maďarsko	20,5	38,6	40,5	40,5	50,5
Polsko	34,2	34,2	34,2	34,2	34,2

Jedna osoba, dvě děti (4 a 6 let)

Země	Hrubý příjem jako % průměrné mzdy				
	33,0	50,0	67,0	100,0	150,0
Česká republika	100,0	25,6	59,8	61,7	30,0
Německo	100,0	100,0	47,9	55,5	51,7
Francie	85,1	92,8	50,9	21,1	30,1
Velká Británie	78,2	89,3	89,3	69,4	32,0
Španělsko	6,4	6,4	6,4	28,8	28,8
Maďarsko	12,5	12,5	34,5	40,5	50,5
Polsko	100,0	34,2	34,2	34,2	34,2

Manželé, jeden nepracuje, dvě děti (4 a 6 let)

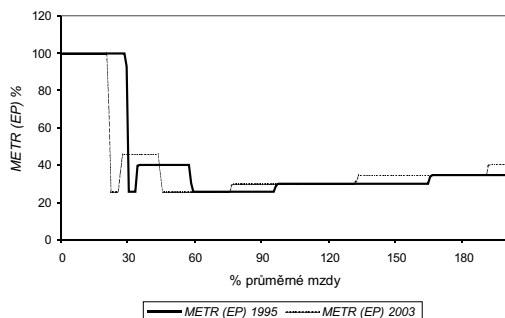
Země	Hrubý příjem jako % průměrné mzdy				
	33,0	50,0	67,0	100,0	150,0
Česká republika	100,0	100,0	25,6	52,7	30,0
Německo	100,0	100,0	60,3	46,4	45,0
Francie	85,1	92,8	92,8	21,1	26,9
Velká Británie	78,2	89,3	89,3	69,4	32,0
Španělsko	106,4	6,4	6,4	23,2	28,8
Maďarsko	12,5	12,5	34,5	40,5	50,5
Polsko	100,0	100,0	34,2	34,2	34,2

Zdroj: Vlastní výpočty; OECD - EK (2003).

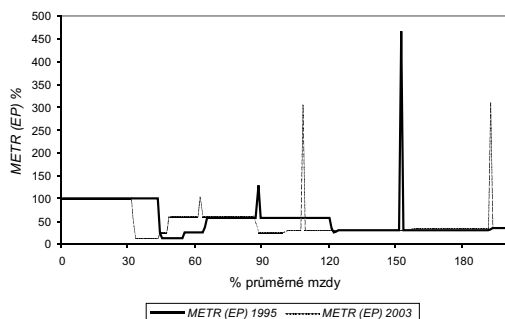
5. Vývoj systému během transformace

V České republice byly základní parametry daňového systému nastaveny při jejím vzniku 1. ledna 1993 a systém sociálních dávek funguje v téměř nezměněné podobě od roku 1995, kdy začal platit nový zákon o státní sociální podpoře. V letech 1995 – 2003 nedocházelo k výraznějším změnám, snad s výjimkou počtu daňových pásem, které byly postupně zredukovány z šesti na čtyři. To však mělo dopad pouze na vysokopříjmové skupiny obyvatel a netýkalo se skupin, které mohly upadnout do pastí chudoby. Z výše uvedených důvodů se do změn v hodnotách *METR (EP)* promítaly především změny v hodnotách životního minima, hranic daňových pásem a velikosti odpočitatelných položek. Následující grafy ukazují průběh ukazatele *METR (EP)* pro některé typy testovaných domácností.

Graf 3

Hodnoty *METR (EP)* v letech 1995 a 2003 pro osaměle žijící osobu

Graf 4

Hodnoty *METR (EP)* v letech 1995 a 2003 pro osobu se dvěma dětmi

Pramen: Vlastní výpočty.

Z grafické analýzy vyplývá, že v tomto období skutečně nedošlo k výraznějším změnám v průběhu křivek veličiny *METR (EP)*. Ve většině testovaných případů se systém stal méně distorzní, nebo se zkracoval úsek, ve kterém je hodnota *METR (EP)* rovna 100 %. Důvodem byl pomalejší růst životního minima oproti růstu průměrné mzdy. Na druhou stranu byl ale růst životního minima rychlejší než růst spotřebitelských cen měřený CPI, takže jeho reálná kupní síla rostla.

Bohužel však nedošlo k odstranění nejproblematictější části systému sociálních dávek – přídávků na děti a jejich negativní dopad dávající systému charakter stupňovité progrese nebyl eliminován.

6. Dopady reformy veřejných financí v ČR

V roce 2004 byly v České republice schváleny daňové zákony, které jsou souhrnně označovány jako II. fáze reformy veřejných financí. Některá ustanovení se týkají také zdanění fyzických osob, a proto mají významný dopad na pobídky k přijetí a udržení pracovního místa. Hlavní změny spočívají v nahrazení odčitatelné částky na dítě daňovým bonusem ve fixní výši a v zavedení institutu společného zdanění manželů s dětmi. Cílem této reformy má být zvýšení disponibilních příjmů rodin s dětmi a posílení horizontální daňové spravedlnosti.

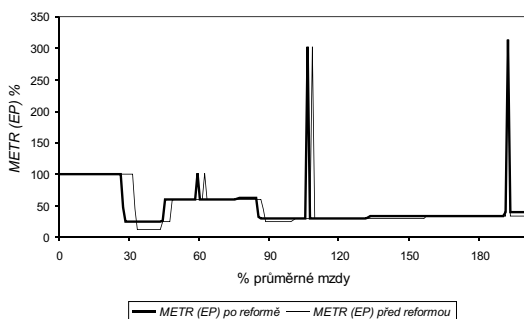
Zavedení obou výše uvedených institutů změnilo hodnotu *METR (EP)* a díky tomuto nástroji můžeme provést ex ante analýzu této změny⁸⁾ a zhodnotit, zda-li dojde ke zlepšení či zhoršení chování systému z hlediska jeho vlivu na nabídkovou stranu trhu práce.

Analýza změn v hodnotách *METR (EP)* je značně ztížena v případě rodin, kde si vydělávají oba rodiče a uplatňují společné zdanění. Případné změny v hodnotě hrubého příjmu jednoho z nich totiž vedou ke změně čistého příjmu u obou. To má za důsledek, že hodnoty individuálního *METR (EP)* nejsou vypovídající a nelze je spočítat. Jako řešení se zde nabízí výpočet *METR (EP)* pro domácnost. To si však vyžaduje mírnou úpravu metodologie a přesahuje již tematický záběr tohoto příspěvku (viz část 3).

Z výše uvedeného důvodu bude tedy provedena ex ante analýza dopadů II. fáze reformy veřejných financí pouze na jednoho rodiče se dvěma dětmi a na dva rodiče se dvěma dětmi, z nichž ale jeden nemá pracovní příjmy. Hodnoty *METR (EP)* před a po reformě zachycují následující dva grafy.

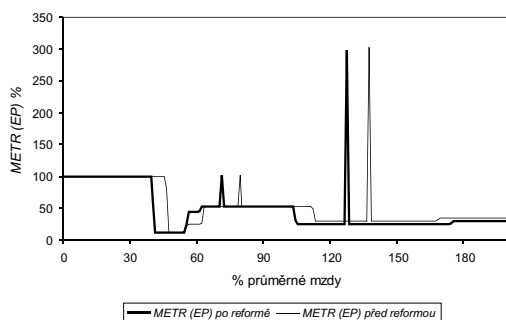
Graf 5

Hodnoty *METR (EP)* před a po reformě veřejných financí (jedna osoba se dvěma dětmi)

Graf 6

Hodnoty *METR (EP)* před a po reformě veřejných financí (manželé s jedním příjmem a dvěma dětmi)

Pramen: Vlastní výpočty.

8) Novela zákona o daních z příjmů vstoupila v platnost 1. ledna 2005, takže její možné efekty lze ex post analyzovat až po skončení zdaňovacího období 2005.

Z grafické analýzy vyplývá, že prováděná reforma veřejných financí nepředstavuje výraznější zásah do průběhu *METR (EP)*. V obou testovaných případech se sice zkrátil úsek, ve kterém hodnota *METR (EP)* dosahuje 100 %, ale nedošlo k odstranění hodnot přesahujících 100 %. Prováděná reforma tak představuje pouze kosmetické úpravy systému a nelze předpokládat, že by měla výraznější vliv na motivaci lidí zvyšovat své pracovní úsilí.

7. Vývoj a současná situace na Slovensku

Systém daně z příjmů fyzických osob a sociálních dávek vycházel v polovině 90. let na Slovensku ze stejné filozofie jako systém v České republice. Sociálně štedrá politika tehdejších vlád však způsobila, že hodnoty životního minima byly v poměru k průměrné mzdě nastaveny velmi vysoko, což se projevilo rozsáhlejším výskytem mezních efektivních daňových sazeb v hodnotách 100 % než v ČR. Stejně jako v případě České republiky i zde nacházíme distorzní konstrukci přídavků na děti.

Hlavní změny provedené mezi lety 1995 – 2003 spočívaly především v podstatném zpomalení růstu životního minima a snižování počtu daňových pásem. To ve svém důsledku vedlo ke zkracování intervalu se 100% sazbami *METR (EP)*, čímž se systém stal méně distorzní. K výraznějším změnám však nedošlo.

Podstatný zásah do struktury mezních efektivních daňových sazeb představovala reforma daňového a sociálního systému, která vstoupila v platnost 1. ledna 2004. Zatímco II. fáze reformy veřejných financí v České republice je spojena pouze s drobnými úpravami, slovenská reforma je systémový zásah značně měnící strukturu a filozofii sociálního a daňového systému. Hlavní opatření, která byla provedena, jsou:

- zavedení daně z příjmů fyzických osob s jednotnou sazbou ve výši 19 %,
- vázání velikosti odpočitatelných položek u daně z příjmů fyzických osob na hodnotu životního minima,
- záměna odčitatelné částky na dítě za daňový bonus,
- péče o nezaopatřené dítě umožňuje snížit sazbu pojistného na sociální zabezpečení,
- zavedení plošných přídavků na děti,
- zavedení maximální hranice pro dávky z titulu sociální potřeby,
- započítávání pouze části příjmu z práce do rozhodného příjmu pro přiznávání dávek z titulu sociální potřeby.

Výsledkem uvedených změn je podstatná změna v hodnotách mezních efektivních daňových sazeb. Ve všech případech testovaných typů domácností bylo zaznamenáno výrazné zlepšení zejména v případě nízkopříjmových pracovníků, kdy byla snížena nejnižší hodnota sazby *METR (EP)* ze 100 na 77 %. Dále se snížilo mezní zdanění lidí s vyššími příjmy a byl odstraněn nejvíce distorzní prvek – testované přídávky na děti vyplácené v paušální velikosti. Díky tomu se již nesetkáváme se situací, kdy hodnoty *METR (EP)* přesahují 100 %.

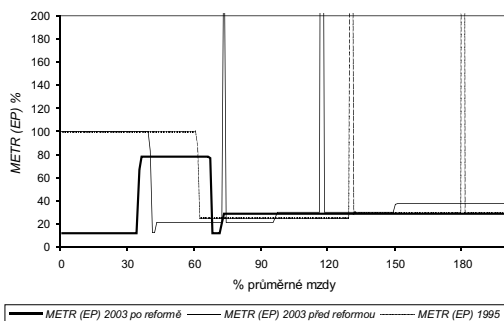
Celkově lze hodnotit slovenskou reformu daňového a sociálního systému z hlediska snižování vysokých a demotivujících mezních efektivních daňových sazeb jako úspěšnou. Je však třeba zdůraznit, že se jedná o dílčí kritérium, které neumožňuje provést celkové zhodnocení dopadů reformou na zaměstnanost a navíc pro komplexní zhodnocení reformy je potřeba sledovat i jiná kritéria (redistribuce, dopady na ceny, salda rozpočtů, konkurenceschopnost apod.).

Následující dva grafy ukazují změny v hodnotách *METR (EP)* pro rodiny s dětmi na Slovensku.

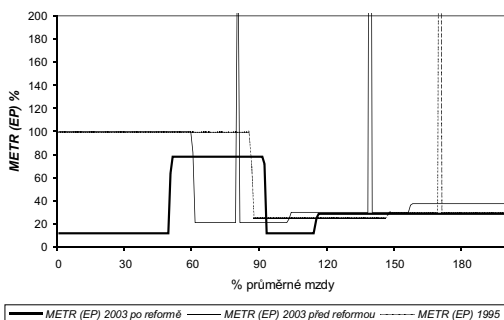
Graf 7

Hodnoty *METR (EP)* v letech 1995, 2003 a po reformě veřejných financí na Slovensku (jedna osoba se dvěma dětmi)

Graf 8

Hodnoty *METR (EP)* v letech 1995, 2003 a po reformě veřejných financí na Slovensku (manželé s jedním příjmem a dvěma dětmi)

Pramen: Vlastní výpočty.

8. Závěr

Provedená analýza současného stavu v oblasti interakce dávkového a daňového systému v ČR ukázala, že systém obsahuje řadu distorzních prvků, které mají za následek vysoké hodnoty *METR (EP)*. Výraznější zlepšení existujícího stavu nelze na základě provedené ex ante analýzy očekávat ani od prováděné reformy veřejných financí, která představuje pouze kosmetické úpravy systému. Existující systém daní a sociálních dávek tak pravděpodobně i nadále zůstane jedním z klíčových faktorů ovlivňujících rigiditu na trhu práce v České republice se všemi negativními mikro i makroekonomickými důsledky.

Na základě provedené analýzy je možné zformulovat následující doporučení, která povedou ke snížení distorznosti systému. V oblasti daní a pojistného je to:

- zvýšení provázanosti daňového systému se systémem sociálních dávek s cílem minimalizovat počet situací, kdy jsou souběžně pobírány sociální dávky a placeny daně (pozitivní jsou zejména maximální stropy pro vyplacení dávek z titulu sociální potřeby a omezení započítávání příjmů z práce do rozhodného příjmu pro výpočet sociálních dávek),

- snížení zatížení nejnižších příjmových skupin pojistným tak, aby došlo ke snížení hodnot *METR (EP)*, přičemž případná úleva by neměla být konstruována skokovitě, ale co nejvíce spojitě,

- i když existuje malý fiskální i technický prostor pro snížení již tak malé efektivní zátěže daní z příjmů fyzických osob pro nejnižší příjmové skupiny, případné změny DPFO by měly být prováděny tak, aby nedocházelo k odrazování těchto skupin daňových poplatníků od práce (zvýšení hranic odčitatelných položek nebo slev, „spojité průběhy“ úlev apod.).

Pokud jde o dávkové změny, měly by být navázány na daňový systém (včetně pojistného) tak, aby současně:

- došlo ke zpomalení tempa růstu životního minima (aby tak bylo zabráněno vtahování dalších rodin do dávkového systému z titulu sociální potřeby),

- poklesl počet sociálních dávek,

- došlo ke sloučení sociálního příplatku s přídavky na děti a změnila se jeho konstrukce na lineární.

Návrhy MPSV ČR z roku 2004, které směřují (spolu s reformou zdaňování rodin a daňovým bonusem) k poklesu hodnot životního minima a změně jeho konstrukce na jednosložkovou dávku a úpravě příspěvku na bydlení (tak, aby měl charakter dávky z titulu sociální potřeby, která nebude lineárně odstupňovaná podle výše příjmu a jehož velikost bude zohledňovat regionální situaci na trhu s bydlením), povedou k obdobným změnám jako na Slovensku, což sníží hodnoty *METR (EP)* a omezí odrazování osob od práce daněmi a dávkami. Pokud by zároveň došlo k částečnému započítávání příjmů z práce do rozhodného příjmu pro přiznávání sociálních dávek, vedly by tyto kroky ke snížení *METR (EP)* u nízkopříjmových skupin a tudíž k dlouhodobému zlepšení strukturální nezaměstnanosti na českém trhu práce a omezení problému pastí chudoby. Výsledné dopady chystaných změn v oblasti dávkového systému České republiky však nelze jednoznačně určit, nebo jsou závislé především na hodnotách zvolených koeficientů, určujících jednak velikost sociálních dávek, ale také maximální hodnoty rozhodných příjmů. Pokud by byla akceptována maximalistická varianta MPSV, došlo by po této reformě dokonce ke zhoršení systému z hlediska jeho motivačních dopadů na nabídkovou stranu trhu práce.

Problémem však i nadále zůstávají přídavky na děti, které je sice z hlediska stimulu k práci žádoucí nahradit oproti nynějšímu stavu plošnou dávkou (důsledkem bude pokles hodnot *METR (EP)* na zlomech pásu, kde poplatníci s růstem příjmu na tyto dávky ztrácí nárok a *METR (EP)* dosahuje enormních hodnot), na druhou stranu ale zavedení plošné dávky neutralizuje její redistributivní možnosti a více zatěžuje výdajovou stranu veřejných financí.

Demotivující vliv vysokých mezních efektivních daňových sazeb lze identifikovat zejména u nízkopříjmových skupin obyvatel, které jsou tak „zahnány“ do pastí chudoby případně neaktivity. Z tohoto důvodu je potřebné provádět ex ante analýzy všech změn jak na straně daně z příjmů fyzických osob a zákonného pojistného, tak na straně dávkového systému s využitím analytického aparátu mezních efektivních daňových sazeb. To je nutné zejména v kontextu tvorby příslušných politik na několika resortech, které v řadě případů sledují pouze dílčí cíle a neprovádějí dostatečnou koordinaci svých činností.

Literatura

- Carey, D., Tchilinguirian, H.:** Average Effective Tax Rates on Capital, Labor and Consumption. Paris, OECD Economics Department 2000 Working Paper No. 258.
- Carone, G., Salomäki, A.:** Reforms in Tax-Benefit Systems in Order to Increase Employment Incentives in the EU. Brussels, EC 2002 Economic Paper.
- ČSÚ:** Míra zdanění nízkopříjmových pracovníků. Praha, ČSÚ 2004.
(http://www2.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/l.4_mira_zdani_u_nizko_prijmovych_pracovniku)
- EK:** Indicators of Unemployment and Low-Wage Traps. Brussels, EC 2003 Economic Paper.
- EK:** Key Structural Challenges in the Aceding Countries. Brussels, EC 2003 Economic Paper.
- EK:** Labour Market Challenges in Aceding Countries: Considerations in Light of the Broad Economic Policy Guidelines. Brussels, EC 2004 Directorate General Working Paper.
- EK:** Structures of the Taxation Systems in the European Union. Data 1995-2002. Brussels, EC 2004a.
- Haveman, R.:** Reducing Poverty While Increasing Employment: A Primer on Alternative Strategies and a Blueprint. Paris, OECD 1996/1 Economic Studies No. 26.
- Chlumský, J., Šumpíková, M.:** *Monitoring Preparations of Transition Countries for EU-Accession*. Praha, Vysoká škola ekonomická v Praze 2000.
- Immervoll, H.:** The Distribution of Average and Marginal Effective Tax Rates in European Union Member States. Cambridge 2002 Working Paper.
- Immervoll, H., Berger, F., Borsenberger, M., Lumen, J., Scholtus, B., de Vos, K.:** The Impact of Tax-Benefit Systems on Poverty Rates in the Benelux Countries. A Simulation Approach Using Synthetic Datasets. Cambridge 2000 Working Paper.
- Jahoda, R.:** *Interakce sociálního a daňového systému a pracovní pobídky*. Praha, VÚPSV 2004.
- Kubátová, K., Vitek, L.:** *Daňová teorie a politika*. Praha, Codex Bohemia 1997.
- Kubiček, J., Vančurová, A.:** *Vliv inflace na efektivní daňové sazby a daňové klíny. Theoretical and Practical Aspects of Public Finance*. Praha, Oeconomica 2004.
- Marek, P., Radová, J.:** Skutečný okamžik realizace daňové úspory. *Acta Oeconomica Pragensia*, 2002, č. 1, s. 104-116.
- Nemec, M.:** Služby telesnej kultury. In: Majlingova, L. a kol. (eds.): *Verejne služby*. Banská Bystrica, EF UMB 2003, s. 28.
- OECD:** *Making Work Pay – A Thematic Review of Taxes, Benefits, Employment and Unemployment*. Paris, OECD 1996.
- OECD-EK:** *Indicators of Unemployment and Poverty Traps*. Paris, OECD 2003.
- OECD:** *Taxing Wages in OECD Countries 2001/2002*. Paris, OECD 2003a.
- OECD:** *Revenue Statistics 1965 - 2002*. Paris, OECD 2003b.
- OECD:** 2004 Economic Review – The Czech Republic. Paris, OECD 2004 nepublikovaný materiál.
- Pavel, J.:** Vliv interakce daňového systému a systému sociálních dávek na nabídkovou stranu trhu práce. *Optimalizace rozhodovacích procesů ve veřejné správě a samosprávě s důrazem na regiony*, Pardubice, Univerzita Pardubice 2003.
- Pavel, J., Vitek, L.:** Interaction between Wage Taxation and Benefit System – Influence on Motivation to Work in the Czech Republic and Slovakia During Transition. Fiscal and Regulatory Competition. Milano, University Bocconi 2004.
- Prescott, E. C.:** Why Do Americans Work So Much More Than Europeans. *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, 2004, sv. 28 (1), s. 2-13.
- Schneider O., Jelínek, T.:** Vliv českého sociálního systému a daňových úlev na rozdělení příjmů. *Finance a úvěr*, 2001, sv. 51 (12), s. 639-657.
- Schneider, O., Jelínek, T.:** Vliv sociálního a daňového systému na přerozdělování příjmů v České republice – dynamika na přelomu století. Praha, Institute of Economic Studies FSV UK 2004 Working Paper No. 67.
- Sirovátka, T., Žižlavský, M.:** Nezaměstnanost a pracovní pobídky. *Politická ekonomie*, 2003, sv. LI (3), s. 391-406.
- Wright, G., Nemec, J.:** *Public Finance*. Bratislava, NISPAcee 1997.
- www.czso.cz
www.mfcr.cz
www.mpsv.cz

MARGINAL EFFECTIVE TAX RATES ON EMPLOYEES ON CZECH AND SLOVAK LABOUR MARKET IN THE PERIOD OF TRANSFORMATION

Jan PAVEL, Leoš VÍTEK, University of Economics, 4, W. Churchill Sq., CZ – 130 67 Prague 3 and Ministry of Finance, Letenská 15, CZ – 118 00 Prague 1 (e-mail: pavelj@vse.cz; vitek@vse.cz).

Abstract:

During the transition of the central planned economies to the market system unemployment has become one of the most serious problems. The article describes the current state of unemployment in the Czech Republic and Slovakia. Using models of marginal effective tax rates developed by the OECD we discuss the influence of wage taxation, social security contributions and the benefit system on taxpayers' incomes and therefore on the motivation to work. The first part describes alternative indicators for measuring taxation of labor, analyses the methodology of measuring marginal effective tax rates and shows the calculated results. The next part discusses the influence of these effective tax rates and benefit systems on the taxpayers' net incomes and analyses possibilities of poverty traps for households, especially for low-wage taxpayers. The results show that efforts to reduce poverty hardly reduced work incentives in the Czech Republic and Slovakia.

Keywords: wage taxation, benefit system, poverty trap, transition economies, Czech Republic, Slovak Republic

JEL Classification: H20, H51, J23